

การมีส่วนร่วมในมุมมองหลังนวยุค

Postmodern Perspective in the Principle of Participation

เมธา หริมเทพาธิป¹

Metha Harimtepathip

¹สาขาวิชาปรัชญาและจริยศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Philosophy and Ethics Program, Graduate School, Suansunandha Rajabhat University

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ต้องการตอบคำถามว่า “การมีส่วนร่วมในมุมมองปรัชญาหลังนวยุคเป็นอย่างไร” และพบคำตอบว่า การมีส่วนร่วมในมุมมองปรัชญาหลังนวยุคที่มีต่อหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หลักความร่วมมือของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช หลักธรรมาภิบาลเพื่อแก้ปัญหาคอรัปชั่น และหลักธรรมาภิบาลในภาคธุรกิจเอกชน ล้วนมาจากหลักปรัชญาพื้นฐานของกระบวนการตรรกะหลังนวยุค โดยมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชาติ ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของคนที่เข้าร่วมงานในทุกภาคส่วน มุ่งเน้นให้เกิดความรู้ความเข้าใจ เกิดความรักความเข้าใจ เกิดความสามัคคีเกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาประเทศชาติร่วมกัน มีจริยธรรมดูแลกันด้วยพลังสร้างสรรค์ พลังปรับตัว พลังร่วมมือ และพลังแสวงหา เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างไม่หยุดยั้งด้วยสัญชาตญาณปัญญาและมีวิจารณญาณที่ดี สามารถพัฒนาคน พัฒนางาน พัฒนาประเทศให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนสืบไป

สำหรับข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยได้เสนอแนะหัวข้อการวิจัยไว้ดังนี้ (1) การมีส่วนร่วมในมุมมองหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 (2) การมีส่วนร่วมในมุมมองปรัชญาธรรมาภิบาล และ (3) การมีส่วนร่วมในมุมมองปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, หลังนวยุค

Abstract

This research aims to find out an answer to the question, "how will participation based on the perspective of the postmodern philosophy be?" and the findings of the research show that the participation based on the late King Bhumibol Adulyadej's Sufficiency Economy Philosophy, principles of cooperation as well as good governance principles used to solve corruption and those used in private sectors are all derived from the basis of the postmodernism. All of these principles have a common goal of improving the quality of life of people in the nation. Moreover, they focus on the participation of people from all walks of life that aims to develop an understanding, love, accessibility, and harmony among these people which in turn lead them to enjoy a better quality of life and work together to develop the nation. These principles also emphasize the cultivation of ethics and taking care of each other through the power of creativity, adjustment, cooperation, and discovering with the aim to continuously improve the quality of life using intellectual instinct and proper consideration. In summary, these principles are beneficial in terms that they can help develop people and their work performance as well as develop the nation sustainably.

The researcher suggested that future research should focus on the issues of: 1) participation based the late King Bhumibol Adulyadej's working principles; 2) participation according to the perspective of good governance principles and philosophy; and 3) participation based on the Sufficiency Economy Philosophy.

Keywords: participation, postmodern

บทนำ

การมีส่วนร่วม (participation) เป็นหลักการที่กล่าวถึงกันมากมายหลังวิกฤตเศรษฐกิจของ ไทยเมื่อ พ.ศ. 2540 และมีการกำหนดให้ใช้หลักการมีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ตลอดจนกำหนดการมีส่วนร่วมของประชาชนในกรณีต่างๆ ไว้ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ด้วย ใน รัฐธรรมนูญ 2550 ก็กำหนดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ในกรณีต่างๆ หลายกรณี

เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะกรณีที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน การกระทำหรือการพัฒนาที่จะกระทบกับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน จึงเกิดมี “การประชาพิจารณ์” “การประชาคม” เพื่อแสดงว่าในประเด็นที่จะทำได้นั้นต้องมีส่วนร่วมจากประชาชน เป็นการให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม (Sangkhep, 2556: 44)

การมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนส่วนรวมในประเทศทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา กระบวนการยุติธรรม ฯลฯ แต่ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นก็คือ เจ้าหน้าที่ภาครัฐและประชาชนยังขาดความรู้เกี่ยวกับรากฐานทางปรัชญาที่เป็นโครงสร้างทางความคิดให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ได้อย่างพอเพียง ดังนั้น การวิจัยเชิงปรัชญาในหัวข้อการมีส่วนร่วมในมุมมองหลังนวยุคจึงต้องการแสดงถึงเหตุผลเชิงปรัชญาเพื่อตอบคำถามว่า การมีส่วนร่วมในมุมมองปรัชญาหลังนวยุคเป็นอย่างไร และชี้ถึงหลักปรัชญาที่เป็นพื้นฐานของเครื่องมือในการสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดความพอเพียงจนถึงขั้นฉันทามติทั้งในด้านภาครัฐและภาคเอกชน โดยอาศัยอาศัยแนวคิดพื้นฐานสำหรับการวิเคราะห์จากแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วมที่สำคัญ เช่น แนวคิดการมีส่วนร่วมในพระราชดำริสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, แนวคิดการมีส่วนร่วมในหลักธรรมาภิบาล, แนวคิดตัวแบบขั้นบันไดการมีส่วนร่วมของพลเมืองของอาร์นสไตน์, แนวคิดตัวแบบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนของ IAP2, ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์, ทฤษฎีความต้องการของแมกคิลลเลนส์, ทฤษฎีการให้คำปรึกษาแบบภวนิยมของแฟรงเคิล เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยคาดหวังว่าการวิจัยครั้งนี้จะถูกนำไปพัฒนาให้เป็นหลักการพื้นฐานในการจัดการเรียนการสอนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ช่วยสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมบนพื้นฐานกระบวนการที่สร้างสรรค์และช่วยให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในมุมมองปรัชญาหลังนวยุค

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งศึกษาแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ ความหมายการมีส่วนร่วม รูปแบบการมีส่วนร่วม ระดับการมีส่วนร่วม ปัจจัยและเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม ตลอดจนแนวคิดและทฤษฎีที่สำคัญเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ส่วนหลักปรัชญาหลังนวยุคนั้น ได้ศึกษานบนพื้นฐานแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนทรรศน์ 5 ซึ่งเป็นส่วนของปรัชญาบริสุทธิ์ของมนุษย์ที่ได้แสดงออกมาผ่านความเชื่อ ความคิด ความรู้สึก โดยแบ่งรูปแบบปรัชญาออกเป็น 5 ยุค ได้แก่ กระบวนทรรศน์ยุคดึกดำบรรพ์ (Primitive Paradigm) กระบวนทรรศน์ยุคโบราณ (Ancient Paradigm) กระบวนทรรศน์ยุคกลาง (Medieval Paradigm) กระบวนทรรศน์นวยุค (Modern Paradigm) และกระบวนทรรศน์หลังนวยุค (Postmodern Paradigm) หลังจากนั้นจะนำข้อมูลที่ศึกษาเหล่านี้มาวิเคราะห์และตีความในเชิงปรัชญาเพื่อให้รู้และเข้าใจถึงการมีส่วนร่วมในมุมมองปรัชญาหลังนวยุค

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เริ่มต้นจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วมทั้งในด้านสังคมศาสตร์ จิตวิทยา มานุษยวิทยา และจริยศาสตร์ จากนั้นจะศึกษาแนวคิดทางด้านปรัชญาหลังนวยุค โดยศึกษาในเชิงกระบวนทรรศน์ทางปรัชญาที่แบ่งออกเป็น 5 กระบวนทรรศน์ โดยเน้นกระบวนทรรศน์ที่ 5 คือ กระบวนทรรศน์หลังนวยุคทั้งที่เป็นปรัชญาหลังนวยุคสายสุดขั้วและปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง เพื่อรวบรวมสิ่งที่ได้ศึกษาเหล่านี้มาวิเคราะห์ตีความเพื่อให้ทราบถึงการมีส่วนร่วมในมุมมองปรัชญาหลังนวยุค สำหรับในท้ายบทจะเป็นข้อสรุปและข้อเสนอแนะสำหรับผู้สนใจ

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในมุมมองปรัชญาหลังนวยุค สรุปได้ว่า ได้มีการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในมุมมองปรัชญาหลังนวยุคไว้ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในมุมมองหลังนวยุคที่มีต่อหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) การมีส่วนร่วมในมุมมองหลังนวยุคที่มีต่อหลักความร่วมมือของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช 3) การมีส่วนร่วมในมุมมองหลังนวยุคที่มีต่อ

หลักธรรมาภิบาลเพื่อแก้ปัญหาคอร์ปชั่น และ 4) การมีส่วนร่วมในมุมมองปรัชญาหลังนวยุคที่มีต่อหลักธรรมาภิบาลในภาคธุรกิจเอกชน

จากผลการวิเคราะห์เพื่อตอบปัญหางานวิจัยที่ว่า “การมีส่วนร่วมในมุมมองปรัชญาหลังนวยุคเป็นอย่างไร” สามารถสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในมุมมองปรัชญาหลังนวยุคที่มีต่อหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หลักความร่วมมือของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช หลักธรรมาภิบาลเพื่อแก้ปัญหาคอร์ปชั่น และหลักธรรมาภิบาลในภาคธุรกิจเอกชน ล้วนมีเป้าหมายเดียวกันคือเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชาติ ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของคณะทำงานในทุกภาคส่วน มุ่งเน้นให้เกิดความรู้ความเข้าใจ เกิดความรักความเข้าใจ เกิดความสามัคคี เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาประเทศชาติร่วมกัน มีจริยธรรมดูแลกันด้วยความสร้างสรรค์ รู้จักปรับตัวแสวงหาความร่วมมือ และมีพลังแสวงหาเพื่อเติมเต็มสิ่งที่ขาดหายอย่างไม่หยุดยั้ง การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยสัญชาตญาณปัญญาและวิจารณญาณที่ดีสามารถพัฒนาคน พัฒนางาน พัฒนาประเทศให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนสืบไป

อภิปรายผล

การมีส่วนร่วมในมุมมองหลังนวยุค มาจากหลักปรัชญาพื้นฐานของกระบวนทรรศน์หลังนวยุค (postmodern paradigm) ซึ่งถือว่าเป็นปรัชญากระบวนทรรศน์ล่าสุดของมนุษยชาติในเวลานี้ สำหรับในประเทศไทยนำโดย ศาสตราจารย์เกียรติ บัญญัติ ราชบัณฑิตสาขาปรัชญา ได้พัฒนาแนวคิดกระบวนทรรศน์ 5 จนเป็นที่ยอมรับในวงการปรัชญาไทยยุคปัจจุบัน ได้ทดลองสร้างปรัชญาหลังนวยุคนิยมสายกลาง โดยเน้นปรัชญาจริยะ ซึ่งมีหลักการ วิธีการ และเป้าหมายไว้ดังนี้

ก. หลักการของปรัชญาหลังนวยุคนิยมสายกลาง สามารถสรุปได้เป็น 3 ประเด็น คือ

1) ไม่ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งเชื่อบริสุทธิ์ หมายถึง การวางท่าทีด้วยจิตใจที่เป็นกลาง ไม่มีอคติ ไม่ยึดมั่นถือมั่น (detachment) ว่าสิ่งที่ตนเชื่อเท่านั้นถูกต้องทั้งหมด คนอื่นที่มีเชื่อต่างไปจากตนถือว่าผิดหมด ควรเปิดโอกาสให้กับตนเองและผู้อื่นได้ตั้งข้อสงสัยในสิ่งที่ตนเชื่อบริสุทธิ์ เพื่อจะได้พิสูจน์ความจริง ในสิ่งที่ตนเชื่อบริสุทธิ์ว่าสามารถนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตได้จริงหรือไม่ เพียงใด และในขณะเดียวกัน ก็พิจารณาในส่วนดีของทุก ๆ ทาง หากเห็นว่าสามารถนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตได้จริงก็ควรน้อมรับนำมาเป็น ข้อปฏิบัติเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเราให้สูงขึ้นต่อไป

2) ย้อนอ่านใหม่หมด ไม่ลดอะไรเลย หมายถึง การเปิดใจกว้างเพื่อย้อนอ่านความคิดของมนุษย์ทั้งโลกทุกวัฒนธรรมและทุกวิถีความเชื่อ โดยถือนโยบายว่า ย้อนอ่านใหม่หมด ไม่ลดอะไรเลย (reread all, reject non) ดังนั้น เมื่อเตรียมตัวพร้อมแล้ว ก็จะย้อนอ่าน (re-read) ทุกอย่างที่ยังวางหน้า เพื่อเลือกประเด็นที่สนใจมาคิดใหม่ (re-think) และเสนอเพื่อการนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งโดยส่วนตัวและส่วนรวม

3) แสวงหาจุดร่วม สงวนจุดต่าง หมายถึง ความร่วมมือกันของทุก ๆ ฝ่ายที่จะหันหน้าเข้าหากัน โดยใช้วิธีเสวนา (Dialogue) โดยเปิดโอกาสให้พิจารณาจับส่วนดีได้จากทุกทาง บนฐานแนวคิดที่ว่า “แสวงหาจุดร่วม” ในสิ่งที่เห็นร่วมกัน เพื่อนำมาปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันคือ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งส่วนตัวและส่วนรวม และ “สงวนจุดต่าง” ในสิ่งที่เห็นต่างกัน โดยให้ถือว่าเป็นพรสวรรค์ของแต่ละฝ่าย เพื่อนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิต

ข. วิธีการของปรัชญาหลังนวยุคนิยมสายกลาง ก็คือ การตีความภาษาด้วยหลักการบรรทัดฐานบนพื้นฐานของกระบวนการตรรกศาสตร์ 5 ด้วยวิธีการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ คือ วิเคราะห์ วิจัย และวิธาน

ก. จุดมุ่งหมายของปรัชญาหลังนวยุคนิยมสายกลาง ก็คือ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ การพัฒนา “สัญชาตญาณปัญญา” ให้สูงขึ้น สัญชาตญาณปัญญาได้แก่ พลังสร้างสรรค์ (creativity) พลังปรับตัว (adaptivity) พลังร่วมมือ (collaborativity) และพลังแสวงหา (requisitivity) สัญชาตญาณทั้ง 4 นำมาซึ่งจริยธรรมดูแลเพื่อนมนุษย์ให้ได้รับความสุขแท้ตามความเป็นจริง คือ มีความสุขบนความสุขของตนเองและผู้อื่น สามารถ “ทำดี มีสุข” ได้จริงทั้งโดยส่วนตัวและส่วนรวม

กระบวนการตรรกศาสตร์ที่ 5 ไม่ใช่ลัทธิปรัชญาลัทธิหนึ่ง เช่นเดียวกับกระบวนการตรรกศาสตร์ทั้งหลายล้วนแต่ไม่ใช่ลัทธิปรัชญา แต่เป็นกรอบกำหนดขอบเขตของกลุ่ลัทธิปรัชญาที่มีความเชื่อพื้นฐานแบบเดียวกัน ลัทธิหลังนวยุคเป็นเพียงลัทธิหนึ่ง แม้แต่ลัทธิหลังนวยุคเองก็แตกสาขาออกไปมากมาย ความคิดและเนื้อหาที่น่าสนใจก็มีหลากหลาย แต่ก็ถือว่าการแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบ แบ่งส่วนกันค้นคว้าวิจัย โดยมุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน คือ สันติภาพของโลก และการอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทรต่อกันระหว่างมวลมนุษยชน บนพื้นฐานแห่งการเคารพศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ นี่คือการเปลี่ยนแปลงใหม่ของกระบวนการตรรกศาสตร์ที่ 5 (Bunchua, 2014 : p. 3)

พื้นฐานปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง เมื่อนำไปกำหนดเป็นนโยบายสำหรับเป็นหลักปฏิบัติ จะยึดถือหลักการที่ว่า “ยึดเหนี่ยว แต่ไม่ยึดติด” คือหลักการต้องมีความยืดหยุ่น ไม่ตายตัว สามารถ

ปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมเพื่อให้ทันยุคทันสมัยโดยมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตร่วมกัน การปรับเปลี่ยนหลักการแต่ละครั้งจะต้องเกิดจากรักความเข้าใจ การมีส่วนร่วม ความสามัคคี และความเสียสละของทุกฝ่าย เพื่อให้คุณภาพชีวิตที่เกิดขึ้นเป็นเพื่อส่วนร่วมอย่างแท้จริง สำหรับการเสนอแนะเชิงนโยบายครั้งนี้ มุ่งเน้นนโยบายการมีส่วนร่วมในมุมมองปรัชญาหลังนวยุคไว้ดังนี้

1) นโยบายด้านการเสวนาในเวทีสาธารณะและในที่ประชุมทั้งภาครัฐและเอกชน

ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในงานของส่วนรวมย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องมีการเสวนากันเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ มีการให้และรับข้อมูลซึ่งกันและกัน สังคมปัจจุบันได้นำเอาวิธีการเสวนาของปรัชญาหลังนวยุคไปใช้อย่างกว้างขวาง ในแวดวงวิชาการใช้คำว่า “สุนทรียสนทนา” (Dialogue) บทสนทนาในรูปแบบ “สุนทรียสนทนา” นี้ ต่างจากการ “อภิปราย” (Discussion) ซึ่งเป็นการโต้ให้เหลือเพียงข้อสรุปหรือความคิดที่ดีที่สุดเพียงอันเดียว ใช้ทักษะการพูดหรือการฟัง แต่สิ่งที่เกิดขึ้นในเวทีสาธารณะและในองค์กรภาครัฐและเอกชน การดีใจท้อให้แตกก็มักจะตีคนไปด้วย คือกล่าวโจมตีผู้อื่นเพื่อปกป้องตัวเอง การสนทนากลายเป็นสมรภูมิต่างความคิด ตัวตนก็เต็มไปด้วยเกราะปิดกั้นความคิดเห็นของผู้ที่เห็นต่างจากตน แต่สำหรับ Dialogue นำเสนอความเป็นไปได้ใหม่ โอกาสของการอยู่ร่วมกัน ร่วมมือกันและสามัคคีกัน เรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นกลุ่ม อาศัยกัลยาณมิตรและพื้นที่ที่ปลอดภัย

ความหมายก็มาจาก Dia (ทะลุทะลวง) และ Logos (ความหมาย) เมื่อผนวกเข้ากันจึงมีความหมายว่า ความเข้าใจที่ทะลุทะลวง ยิ่งไปกว่าคำพูด ไปพ้นจากคำพูด ไม่คิดเพียงแค่ความคิด เหตุผลหรือคำพูดเท่านั้น แต่เข้าใจความหมายลึกๆ ของมัน โดยหลักการในแนวนี้เน้นความสำคัญ 4 อย่างคือ (1) การเข้าใจคุณค่าแต่ละคน (2) การไม่แทรกแซง ยอมรับความคิดที่เขาพูดแม้ว่าเราไม่เห็นด้วย ยอมรับเข้ามาในที่ว่างของเรา (3) การห้อยแขวนสมมติฐาน ไม่ด่วนสรุป ไม่เน้นหาคำตอบ และ (4) การพูดถึงวาระปัจจุบัน มี 2 วาระ คือ วาระของเราในปัจจุบันอะไรคือสิ่งที่มีชีวิตในตัวเรา ณ ขณะที่เรานั่งคุยแต่ละคนก็มีวาระไม่เหมือนกัน ส่วนใหญ่วาระปัจจุบันคือ เราสนใจหรือใส่ใจอะไร เปิดพื้นที่รับฟังอยู่เรื่อยๆ และรับฟังกันโดยไม่ประหัดประหารความคิดกัน สิ่งเหล่านั้นก็จะมีคุณค่าก่อให้เกิดสิ่งใหม่ๆ และตามตนเองอยู่เรื่อยๆ สิ่งที่เรากำลังพูดเป็นประโยชน์ต่ออะไร และวาระนั้นรับใช้อะไร เช่น ให้กับตัวเราเอง ให้กับความดีของเรา ให้กับวงเสวนา ฉะนั้นเมื่อเราดูแลวงดูแล

ความเงียบ วงเสวนาที่ได้ฝึกฝนกันอยู่เรื่อย ๆ จะรับรู้ รับฟังความเงียบ ยอมรับจังหวะของความคิด มองเห็นพื้นที่

วงจรเสวนาควรดำเนินไปตามนโยบายที่เหมาะสม ได้แก่ การสนทนาจะเริ่มจากความสุภาพ ให้เกียรติผู้ร่วมเสวนา รักษาตัวตนก่อน เป็นการสงวนท่าทีของกันและกัน เมื่อวงเสวนาไหลลื่นก็เริ่มมีการเผยตัวตนแสดงออก ถ้าการแสดงออกนั้นได้รับการยอมรับ (ถ้าไม่ได้รับการยอมรับก็กลับไปเพิ่มเติม) เมื่อได้ฝึกพร้อมกันก็จะมีการสืบค้น มีการใคร่ครวญด้วยวิจารณญาณ (critical mind) คือ วิเคราะห์ (analysis) วิจัย (appliciat) วิชา (application) หาข้อดีข้อเสีย เห็นข้อจำกัด และมีการยอมรับตนเอง ตามที่เป็นจริงว่าทุกคนต่างทำหน้าที่บนข้อจำกัด ซึ่งจะช่วยลดตัวตนและอาการตรึงเครียดในการทำงานที่มุ่งความสมบูรณ์แบบมากจนเกินไป หากทำกันอย่างมีคุณภาพจะก่อให้เกิดปัญญา เห็นใจเขาใจเราด้วยความรักในเพื่อนมนุษย์ เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมทั้งในระดับความเข้าใจ (understanding) และเข้าถึงในเชิงปัญญาปฏิบัติ (prudence or phronesis) ที่เกิดจากการลงมือทำเพื่อพิสูจน์ความเข้าใจที่เกิดขึ้น การเกิดใหม่ของความคิดร่วมกันทั้งในระดับเข้าใจและเข้าถึงจะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมซึ่งนำไปสู่ความสามัคคี ซึ่งเป็นคุณลักษณะของการเป็นสมบัติร่วม ประกอบกันขึ้นมาเป็นความคิดสร้างสรรค์ มีการแบ่งปันความสำเร็จให้กันและกัน มีความเข้าใจกันมากขึ้น ให้เกียรติกันมากขึ้น แต่ข้อสรุปก็ไม่จำเป็นต้องเป็นอันเดียวกันก็ได้ คือเป็นลักษณะ “แสวงหาจุดร่วม สงวนจุดต่างอย่างสร้างสรรค์” สิ่งใดที่เห็นร่วมกันก็นำมาปฏิบัติร่วมกันเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ส่วนใดที่เห็นต่างกันให้ถือเป็นพรสวรรค์ของแต่ละฝ่าย นำมาซึ่งการกำหนดแนวร่วมให้ไปในทิศทางเดียวกัน เกิดการแบ่งกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกัน ในแต่ละหน้าที่ เกิดเอกภาพบนความหลากหลายร่วมกัน จากความรัก ความเข้าใจ ความจริงใจ การมีส่วนร่วม รู้จักแบ่งปัน มีความสามัคคี มีความกล้าหาญและเสียสละร่วมกัน

ในด้านการออกแบบการประชุมสาธารณะที่มีประสิทธิภาพ ควรดำเนินตามนโยบายดังนี้

(1) ควรมีการกำหนดรูปแบบการประชุมที่เหมาะสมกับเป้าหมาย โดยคำนึงถึงผู้ที่เข้ามาประชุมในฐานะที่ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ ได้แก่

(1.1) ทบทวนวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมของผู้เข้าประชุมและการแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร สำหรับช่วงที่ต้องมีการตัดสินใจเพื่อเป้าหมายของการประชุม

(1.2) หาข้อตกลงในเรื่องที่คาดหวังจะประสบผลสำเร็จร่วมกับสาธารณชนระหว่างการประชุมนี้

(1.3) อภิปรายว่า เราจะใช้ข้อมูลที่เราได้รับระหว่างการประชุมนี้อย่างไร เช่น เพื่อนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในแต่ละระดับ เป็นต้น

(1.4) พิจารณาถึงผู้ฟัง (ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย) ที่คาดว่าจะเข้ามามีส่วนร่วม

(1.5) ทำรายการประเด็นต่างๆ ที่จำเป็นต้องพูดคุยให้ครอบคลุม

(1.6) ระบุถึงระดับการปฏิสัมพันธ์ที่จำเป็นต้องใช้หรือต้องการสำหรับแต่ละประเด็นเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์สำหรับการประชุม

(1.7) เลือกกิจกรรมการประชุมสำหรับแต่ละหัวข้อเพื่อบรรลุระดับของการมีปฏิสัมพันธ์ที่จำเป็นต้องใช้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์

(1.8) จัดสรรเวลาให้กับแต่ละหัวข้อ หลังจากที่ทราบถึงหัวข้อและชนิดของกิจกรรมที่ต้องการจัด ถ้าจำเป็นต้องใช้ระดับการปฏิสัมพันธ์สูงก็จำเป็นต้องให้เวลากับกิจกรรมนั้นให้มากขึ้น ตามหลักการที่ว่า “กิจกรรมที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมมากเท่าไร จะใช้เวลามากขึ้นเท่านั้น”

(1.9) การเตรียมวาระการประชุมต้องแสดงถึงหัวข้อ ชนิดของกิจกรรม และเวลาที่แบ่งให้ตามสัดส่วนของกิจกรรม

(1.10) กำหนดรูปแบบการจัดที่นั่งและอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ให้เหมาะสมตามปฏิสัมพันธ์ที่ต้องการให้เกิดขึ้นระหว่างผู้ประชุม ซึ่งมีอยู่มากมายหลายวิธี เช่น การจัดที่นั่งแบบห้องบรรยาย การจัดที่นั่งแบบครึ่งวงกลม การจัดเก้าอี้แบบรูปวงกลม การสานเสวนา โต๊ะกลม การจัดที่นั่งแบบงานเลี้ยง การจัดที่นั่งเพื่อประชุมกลุ่มใหญ่สลับกลุ่มเล็ก เป็นต้น

(2) การอำนวยความสะดวกสาธารณะ (Facilitation Public Meeting) ผู้อำนวยความสะดวกจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำ มีหลักการพื้นฐานหลายประการที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำการประชุมที่ควรถือเป็นนโยบายสำหรับการนำไปปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม ได้แก่

(2.1) ควรจำกัดหัวข้อการพูดคุยพอควรเพื่อเปิดโอกาสให้กับคำถามของผู้เข้าร่วมประชุม เพราะผู้คนจะยอมรับผู้นำการประชุมที่อยู่ในความสนใจของเขา หมายความว่า ผู้เข้าร่วมประชุมมีความพร้อมที่จะร่วมมือหากเขารู้สึกว่าผู้นำประชุมมีความยุติธรรมและมีเหตุผล ตลอดถึงโครงสร้างการประชุมส่งเสริมให้เกิดความเท่าเทียม

(2.2) ผู้นำประชุมต้องนำเชิงกระบวนการ ไม่ใช่เนื้อหา เพื่อสร้างความมั่นใจในความยุติธรรมและสร้างกระบวนการที่มีประสิทธิภาพ

(2.3) หลีกเลี่ยงสัญลักษณ์แห่งอำนาจที่อาจก่อให้เกิดความไม่พอใจและอาจเกิดการคัดค้านที่แสดงขึ้นเพื่อท้าทายผู้นำ ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกายระดับยศ คำพูดคำจาที่แฝงด้วยการกดขี่ ผู้นำที่ดำเนินการอย่างได้ผลจะต้องรู้จักยืดหยุ่น สร้างความกลมกลืน พร้อมทั้งจะเปลี่ยนกฎกติกาอย่างเป็นทางการของการประชุมเมื่อเห็นเหมาะสม ทั้งยอมรับคำแนะนำจากผู้เข้าร่วมประชุม และสื่อสารอย่างกระตือรือร้นจริงใจและยอมรับกระบวนการการมีส่วนร่วมของผู้เข้าประชุม

(2.4) ผู้นำประชุมต้องอำนวยความสะดวกการประชุมให้ดำเนินไปตามแนวทางและเป้าหมาย ใช้การสื่อสารที่ชัดเจนและเป็นที่ยอมรับ ให้การยอมรับและรับรู้ความรู้สึกของกันและกัน พุดถึงปัญหาในทางสร้างสรรค์ ให้คำแนะนำกระบวนการหรือวิธีการแก้ปัญหา มีการสรุปและกำหนดทิศทางให้ชัดเจน

2) นโยบายด้านการมีส่วนร่วมของนักลงทุนสถาบันและนักลงทุนรายย่อยในฐานะผู้ถือหุ้นที่ผลักดันธรรมาภิบาลให้เกิดแก่ภาคธุรกิจ

พฤติกรรมลงทุนของนักลงทุนสถาบันในกระบวนทรรศน์นวยุคอาจไม่เหมาะสมต่อการมีส่วนร่วมเพราะเน้นการแข่งขันทางธุรกิจแบบเอาชนะกันเรียบทั้งกระดาน จำเป็นต้องปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ให้นักลงทุนสถาบันที่เป็นผู้ถือหุ้นมีส่วนในการรับผิดชอบที่จะรักษาผลประโยชน์ของบริษัท เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมที่พัฒนาคุณภาพชีวิตร่วมกัน และขับเคลื่อนธรรมาภิบาลหรือบรรษัทภิบาลให้เกิดขึ้นในบริษัทตามนโยบายที่เสนอแนะไว้ดังนี้

หนึ่ง จัดตั้งคณะกรรมการที่จะกำกับดูแลการลงทุนของกองทุนที่บริหารโดยนักลงทุนสถาบัน เพื่อให้กองทุนทำหน้าที่สองด้าน คือ ทำกำไรและมีธรรมาภิบาลที่ดีในการทำธุรกิจ โดยเฉพาะการบริหารความเสี่ยงผ่านการวางนโยบายของคณะกรรมการกองทุนที่ชัดเจน

สอง มีการเปิดเผยข้อมูลมากขึ้น โดยเฉพาะข้อมูลปฏิบัติการ เช่น กระบวนการลงทุน บทบาทของซีจี (CG) หรือการกำกับดูแลกิจการที่ดีในกระบวนการตัดสินใจลงทุน ผลตอบแทน และระบบแรงจูงใจที่ให้พนักงาน และข้อมูลเกี่ยวกับการทำหน้าที่ของคณะกรรมการที่กำกับดูแล ซึ่งสำคัญคือ นโยบายของคณะกรรมการ กระบวนการธรรมาภิบาลในการทำธุรกิจ

การผลักดันการกำกับดูแลกิจการที่ดีให้เกิดขึ้น สามารถทำได้โดยใช้กลไกตลาด หรือ มาตรการของทางการ หรือ โดยความสมัครใจของนักลงทุนสถาบันเอง ในกรณีประเทศไทย น่ายินดี ว่า ความสำเร็จได้ทำผ่านทั้งภาครัฐ เอกชน และกลไกตลาด ที่ได้ร่วมกันผลักดันนักลงทุนให้มีบทบาท ด้านการกำกับดูแลกิจการที่ดีในฐานะผู้ถือหุ้น เช่น สมาคมบริษัทจัดการกองทุน ที่ได้ผลักดันให้ บริษัทจดทะเบียน ให้ความสำคัญกับการมีนโยบาย ไม่สนับสนุนการทุจริตคอร์รัปชัน รวมถึงหน้า ที่ การเข้าประชุมใหญ่ประจำปี เพื่อลงคะแนนผลักดันให้บริษัทปฏิบัติตามหลักการกำกับดูแลกิจการที่ ดี นอกจากนี้ประเทศไทยยังมีสมาคมนักลงทุนไทยที่ขับเคลื่อนเรื่องนี้เช่นกัน ผ่านการตั้งคำถามในที่ ประชุมใหญ่ประจำปีของบริษัท

เหล่านี้คือตัวอย่างนโยบายเพื่อการมีส่วนร่วมของนักลงทุนและนักลงทุนรายย่อยในฐานะผู้ ถือหุ้นที่ผลักดันธรรมาภิบาลให้เกิดแก่ภาคธุรกิจ ซึ่งเป็นผลดีต่อบริษัทลงทุนและต่อภาคธุรกิจของ ประเทศโดยรวม

3) นโยบายด้านการมีส่วนร่วมในการประชุมสามัญประจำปีของภาคธุรกิจเอกชน

คณะกรรมการบริษัทที่จัดการประชุมสามัญประจำปีได้ดี ผู้ถือหุ้นจะได้ประโยชน์มาก ทั้งจาก ความรู้และความเข้าใจ ที่มาจากกรชี้แจงและตอบคำถามของคณะกรรมการ สร้างความมั่นใจที่ผู้ถือ หุ้นมีต่ออนาคตของบริษัทและต่อความสามารถในการกำกับดูแลของคณะกรรมการ ทำให้ธุรกิจของ บริษัทได้รับการสนับสนุนจากผู้ถือหุ้นและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ดังนั้น สิ่งที่ผู้เข้าร่วมประชุมอยากเห็น ในแง่การกำกับดูแลที่ดีก็คือ อยากให้ทั้ง คณะกรรมการบริษัทและผู้ถือหุ้นใช้ประโยชน์จากวันประชุมดังกล่าวอย่างเต็มที่ เพื่อสร้างความ เข้าใจในธุรกิจของบริษัท แสดงภาวะผู้นำของคณะกรรมการบริษัท และสร้างความมั่นใจให้กับผู้ถือ หุ้นในฐานะเจ้าของและนักลงทุน โดยนโยบายที่ควรขับเคลื่อนให้เกิดประจักษ์แก่ผู้ที่เข้าร่วมประชุม จึงได้แก่

หนึ่ง กรรมการบริษัทมาร่วมประชุมอย่างพร้อมเพียง อย่าให้ขาด อย่าให้สาย และให้ ความสำคัญที่จะตอบคำถาม และชี้แจงประเด็นต่างๆ ที่ผู้ถือหุ้นซักถามอย่างจริงจังเพื่อให้เกิดความ มั่นใจในการทำหน้าที่ของคณะกรรมการ

สอง กรรมการอิสระที่เพิ่งได้รับการเสนอชื่อเป็นกรรมการครั้งแรกต่อที่ประชุมใหญ่เพื่อลง มติอนุมัตินั้น ควรอย่างยิ่งที่จะต้องใช้ออกาสนี้แนะนำตัวเองต่อที่ประชุมผู้ถือหุ้น เพื่อให้ผู้ถือหุ้นรู้จัก

และควรพูดให้ผู้ถือหุ้นทราบสั้นๆ ว่า จะเข้ามามีบทบาทอย่างไร และคณะกรรมการบริษัทจะได้ประโยชน์อย่างไรจากบทบาทของตนในฐานะกรรมการอิสระของบริษัท เพื่อให้ผู้ถือหุ้นมั่นใจว่า ได้กรรมการอิสระที่มีความสามารถเข้ามาช่วยงานของบริษัท

สาม ประชานกรรมการจะต้องถือเป็นความรับผิดชอบที่ต้องเข้าร่วมประชุม เป็นคนเดียวที่ขาดไม่ได้ เพราะเป็นคนเดียวที่ผู้ถือหุ้นอยากเจอและอยากฟัง อยากเห็นประชานบริษัทให้ ความสำคัญและเข้าร่วมประชุม เพราะบทบาทของประชานกรรมการมีความสำคัญต่อการสร้างบรรยากาศของการประชุม (set the tone) และประชานกรรมการควรเปิด โอกาสให้ผู้ถือหุ้นได้ซักถาม และมีเวลาตอบคำถามอย่างเพียงพอ ที่สำคัญประชานกรรมการต้องใจเย็นมากๆ ที่จะรับฟังความคิดเห็นของสมาชิก ให้เกียรติสมาชิกในฐานะเจ้าของและผู้ถือหุ้นในการแสดงความเห็น ไม่พูดตัดบท ควบคุมดูแลการประชุมให้เป็นไปตามวาระที่กำหนดไว้ และอยู่ภายในเวลาที่เหมาะสม ควรทำให้การประชุมผู้ถือหุ้นเป็นเรื่องจริงจัง ที่สร้างความมั่นใจให้กับผู้ถือหุ้นเกี่ยวกับอนาคตของบริษัท

ท้ายที่สุด สำหรับผู้ถือหุ้นควรเข้าประชุมซักถาม และลงคะแนนตามสิทธิผู้ถือหุ้นอย่างพร้อมเพรียง อย่าทำให้การประชุมเสียเวลา เพราะการทำหน้าที่ผู้ถือหุ้นอย่างเข้มแข็งคือการสนับสนุนให้บริษัทมีการกำกับดูแลกิจการที่ดีเพื่อประโยชน์ของบริษัทและเพื่อประโยชน์ของผู้ถือหุ้น

ความโปร่งใสและการเปิดเผยข้อมูลในที่ประชุม การทำหน้าที่ของผู้เข้าประชุมตามแนวปฏิบัติที่ดี สิ่งเหล่านี้เมื่อเกิดขึ้นแล้วย่อมเป็นที่ประจักษ์และสร้างความไว้วางใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้เกิดขึ้นตามมา ไม่ต้องโฆษณา ไม่ต้องสร้างภาพ เพราะการปฏิบัติจริงได้นำไปสู่การสร้าง ความไว้วางใจให้เกิดขึ้นตามนโยบายที่ได้เสนอแนะไว้ข้างต้น

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในมุมมองหลังนวยุค (Postmodern Perspective in The Principle of Participation) ในครั้งนี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์ตีความเพื่อตอบปัญหาการวิจัยที่ว่า “การมีส่วนร่วมในมุมมองปรัชญาหลังนวยุคเป็นอย่างไร” ซึ่งเป็นการศึกษาในเชิงลึกจึงมีข้อจำกัดในด้านวิเคราะห์ ในมุมมองอื่นๆ ที่น่าสนใจ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไปตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมในมุมมองหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9
2. การมีส่วนร่วมในมุมมองปรัชญาธรรมาภิบาล
3. การมีส่วนร่วมในมุมมองปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เอกสารอ้างอิง

- การศาสนา, กรม. (2525). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.
- ชนาคร สัมเป. (2556). *การพัฒนาที่ยั่งยืน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิ.พรีนท์ 1991 จำกัด.
- พระครูธรรมศาสนโฆสิต, เมธา หริมเทพาธิป และ กิรติ บุญเจือ. (2560). การตีความมรรคมืองค์ 8 ตามหลักหลังนวยุคสายกลาง: การศึกษาเชิงวิเคราะห์ วิจัย และ วิชาน. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 13(2), หน้า 110-118.
- เมธา หริมเทพาธิป, กิรติ บุญเจือ และพระมหามหามวินทร์ ปุริสุตตโม. (2558). “เกณฑ์ตัดสินความจริงตามหลักกาลามสูตร: การศึกษาเชิงวิเคราะห์ วิจัย และ วิชาน”. *วารสารวิชาการรวมสาร*, 13(3), หน้า 69-78.
- _____., อเนก สุวรรณบัณฑิต. (2559). พัฒนาอย่างพอเพียงด้วยการมีส่วนร่วมเพื่อธรรมาภิบาล. ใน *รวิช ตาแก้ว* (บก.). *ประเทศไทยกับธรรมาภิบาลด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: หลักสูตรปรัชญาคุษุบัณฑิต สาขาปรัชญาและจริยศาสตร์.
- ยูวัฒน์ วุฒิเมธี. (2526). *หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยอนุเคราะห์ไทย.
- Environmental Protection Agency. Office of emergency and remedial respond. (2002). April *Superfund Community Involvement Manual*. Handbook. Washington D.C.: US. EPA.
- Erwin William. (1976). *Participation management: Concept theory and implementation*. Atlanta Ga: Georgia State University.
- Kirti Bunchua. (2014/2557). “84,000 Dhamma Khandhas are for scholars, not for educators”. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*, 7(1), หน้า 1-15.

Translated Thai References

- Harimtepathip, M., Bunchua, K. & Purisuttamo, P.M. (2015). Criterion of Truth According to Kalamasutta: An Analytic, Applicative and Applicative Study. *Rommayasan*, 13(3), pp. 69-78. [in Thai]
- _____. Suwannabundit, A. (2016). Develop sufficiently with the involvement of good governance. In Ravich Takeaw/ (Editor). *Thailand and Good Governance with Sufficiency Economy Philosophy*. Bangkok: Degree of Doctor of Philosophy (Ph.D.) in Department of Philosophy and Ethics. [in Thai]
- Religious Affairs, D. (1982). *The Royal Thai Version of the Tipitaka*. Bangkok: Religious Affairs Department. [in Thai]
- Sangkhep, T. (2013). *Sustainable development* (2nd ed.). Bangkok: V. PRINT 1991 Ltd. [in Thai]
- Thammasatsanakosit, P., Harimtepathip, M. & Bunchua, K. (2017). The Hermeneutics of the noble eightfold path according to Moderate Postmodern Philosophy: An analytic, applicative and applicative study. *Rommayasan*, 13(2), pp. 110-118. [in Thai]
- Wutimete, Y. (1983). *Principles of community development and rural development*. Bangkok: Thai Anukrau Thai Printing House. [in Thai]

ผู้เขียน

นายเมธา หริมเทพาธิป

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาปรัชญาและจริยศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

เลขที่ 1 ถนนอุทองนอก เขตคูสิต กรุงเทพฯ 10300

โทร.: 08-1815-0908 E-mail: metha.ang@gmail.com

Author

Mr. Metha Harimtepathip

Degree of Doctor of Philosophy (Ph.D.) in Department of Philosophy and Ethics

Graduate School of Suan Sunandha Rajabhat University

1 U-Thong Nok Rd., Dusit District, Bangkok 10300

Tel.: 08-1815-0908 E-mail: metha.ang@gmail.com

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
Buriram Rajabhat University